

Agnieszka Hamerlińska

KOMPETENCJE KOMUNIKACYJNE A PŁEĆ NA PRZYKŁADZIE DZIECI PIĘCIOLETNICH – WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

Streszczenie

Kompetencje komunikacyjne to ważny element komunikowania się. Płeć jest czynnikiem różnicującym wiele zjawisk. Artykuł dotyczy porównania kompetencji komunikacyjnych u chłopców i dziewczynek w wieku 5 lat. Okazuje się, że zdecydowaną przewagę w opisywanej kompetencji osiągają dziewczynki.

Słowa kluczowe: kompetencje, komunikacja, kompetencje komunikacyjne, płeć

COMMUNICATION SKILLS AND GENDER ON THE EXAMPLE OF FIVE-YEAR-OLD CHILDREN – OWN RESEARCH RESULTS

Summary

Communication skills are an important part of communication. Sex is a factor that differentiates many phenomena. This article deals with a comparison of communication competencies in boys and girls aged 5 years. It turns out that girls have a strong advantage in this competence.

Keywords: competence, communication, communication skills, gender

Wprowadzenie

Wiedza potoczna o rozwoju mowy dziecka, którą rodzice reprezentują, bazując na swoich doświadczeniach i obserwacji, wskazuje na to, że proces ten przebiega inaczej u chłopców, a inaczej u dziewczynek. Zazwyczaj te różnice zauważane są w zakresie początków kształtowania mowy: uznaje się, że dziew-

czynki wcześniej zaczynają mówić. Analizując jednak literaturę badaczy, zajmujących się ontogenezą mowy (Porayski-Pomsta 2015; Cieszyńska, Korendo 2007; Błeszyński 2006), odnotować można, że etapy rozwoju mowy dziecka są takie same dla obu płci, jednakże zauważa się, że chłopcy są bardziej narażeni na opóźnienia (Dołęga 2003).

Ciekawym zjawiskiem jest komunikowanie się oraz przejawianie chęci zainicjowania rozmowy z drugim człowiekiem. W tym obszarze pytanie, czy płeć różnicuje zdolności komunikacyjne, jest także jak najbardziej zasadne. Na potrzeby tegoż pytania przeprowadzono badania nad związkiem kompetencji komunikacyjnych z płcią, których wyniki zostaną przedstawione w niniejszym artykule.

Na początku będą wyjaśnione podstawowe pojęcia – kompetencje, komunikacja, następnie zaś scharakteryzowane kompetencje komunikacyjne wraz z opisem ich kształtowania u dzieci. W dalszej części znajdą się wyniki badań własnych zakończone wnioskami i podsumowaniem.

Kompetencje, komunikacja i kompetencje komunikacyjne – wyjaśnienie podstawowych pojęć

Termin **kompetencja** pochodzi od łac. *competentia*, co oznacza odpowiedniość, zgodność; uprawnienia do działania (Słownik Wyrazów Obcych PWN, 1993). Kompetencja to zakres uprawnień, pełnomocnictw, zakres działania jakiejś instytucji lub spraw podlegających określonemu organowi itp., zakres czyjejś wiedzy, umiejętności lub odpowiedzialności. Pojęcie **kompetencje** używane jest zwykle jako określenie pewnych indywidualnych umiejętności i zdolności człowieka. W teorii języka kompetencję odnosi się do intuicyjnej wiedzy o języku, jaką rozporządza mówiący w języku ojczystym do około szóstego roku życia, a która umożliwia mu poprawne wysławianie się i odróżnianie zdań prawidłowych od nieprawidłowych. Co ciekawe, jednostka nie musi być świadoma posiadanych kompetencji (por. Kurcz 2006).

Komunikacja postrzegana jest jako udzielanie wiadomości, przekazywanie myśli. Komunikowanie się jest więc podstawą interakcji, ma charakter sprzężenia zwrotnego – polegającego na wzajemnej wymianie informacji przez partnerów interakcji oraz jest procesem mającym ciągłość i trwającym w czasie. Często podkreśla się społeczny charakter komunikacji oraz to, że jest to tworzenie wspólnego systemu społecznego (por. Szternberg 2004).

Najogólniej komunikowanie się określić można jako nawiązywanie łączności między ludźmi za pomocą postrzegalnych zmysłowo środków. Komunikowanie to: przekaz informacji, pomoc w zrozumieniu innych i siebie, oddziaływanie na innych, łączność z innymi, tworzenie koordynacji i interakcji działań, tworzenie kultury, pomoc w zrozumieniu kultury i świata fizycznego. Jak uważa Marian Golka (2008), bez komunikowania się nie byłoby człowieka, kultury społeczeństwa.

Termin **kompetencja komunikacyjna** pojawił się na przełomie lat 60. i 70. XX wieku, a przyczyną tego stanu było dostrzeżenie, że kompetencje lingwistyczne nie są jedynymi, które wystarczałyby do sprawnego komunikowania się. Mówiący musi bowiem tworzyć poprawnie gramatycznie wypowiedzi z odniesieniem do przedmiotu, kontekstu. Odbiorca powinien zrozumieć wypowiedź, uwzględniając formy gramatyczne i kontekst społeczny. Dell Hymes twierdził, że kompetencja komunikacyjna to zdolność wybierania odpowiednich środków językowych i niejęzykowych oraz umiejętność uwzględniania sytuacji mówienia, która jest uwarunkowana przez mówiącego, jego wartości poznawcze, emocjonalne, system norm oraz pełnioną przez niego rolę w społeczeństwie. Według Marii Kielar-Turskiej i Marty Białeckiej-Pikul (1993) kompetencja komunikacyjna ma charakter: personalny, ponieważ wymaga od odbiorcy umiejętności rozumienia, i indywidualny, dlatego że jest zdolnością konkretnego użytkownika języka. Kompetencja komunikacyjna odnosi się nie tylko do wiedzy, ale także do wykonania językowego, a więc obejmuje również zdolności pragmalingwistyczne, ma charakter złożony.

Ida Kurcz (2006) proponuje, by kompetencję komunikacyjną definiować jako zdolność posługiwania się językiem odpowiednio do sytuacji i do słuchacza. Kompetentna komunikacyjnie jest zatem osoba, która nie tylko potrafi mówić, ale także orientuje się, kiedy zabrać głos, gdzie i w jaki sposób to zrobić. Innymi słowy, nie tylko mówi, ale także zdaje sobie sprawę, jakie potencjalne skutki może wywołać jej komunikat. Natomiast niekompetentna komunikacyjnie osoba to taka, która, mimo umiejętności posługiwania się językiem, nie uwzględnia różnych kompetencji językowych i umysłowych słuchaczy. Nie dostosowuje przekazu do wieku, wykształcenia i kompetencji swoich interlokutorów.

Kompetencja komunikacyjna to według Genowefy Koć-Seniuch (1994) kompetencja językowa człowieka rozszerzona w zakresie funkcjonalno-pragmatycznego posługiwania się wypowiedziami, tekstami językowymi adekwatnie do sytuacji i jej uczestników. Kompetencja komunikacyjna wymaga zastosowania różnych form przekazu i uwzględniania różnych sytuacji

społecznych. Aby komunikacja pomiędzy partnerami była efektywna, muszą oni uwzględniać w tym procesie zasadę rzeczywistości i kooperacji. Zasada rzeczywistości odnosi się do treści wypowiedzi i pozwala słuchaczowi uniknąć niejednoznaczności np. w sytuacji, gdy wypowiedź ma charakter metaforyczny. Jeśli nadawca komunikatu posługuje się metaforą, powinien poinformować o tym swojego rozmówcę, by uniknąć złej interpretacji przez odbiorcę. Zasada kooperacji wymaga od obu uczestników procesu komunikacji podjęcia starań o to, by wymiana informacji dokonywała się zgodnie z obraną formą dyskursu. Nadawca powinien kierować się zasadą ilości, jakości (mówienie o tym, na co ma się dowody), odpowiedniości (mówienie na temat) i sposobu (unikanie dwuznaczności) (Kurcz 2006).

Ponadto badacze zauważyli, że kompetencje komunikacyjne podlegają zmianom rozwojowym w ontogenezie. Umiejętność, która jest najwcześniej opanowywana przez człowieka to kompetencja lingwistyczna i umiejętność różnicowania sposobów mówienia. Według Marilyn Schatz zasadniczy rozwój kompetencji komunikacyjnych przypada na okres między 2. a 7. rokiem życia dziecka. Nie oznacza to jednak, że po tym okresie rozwój ten jest zakończony. Niektóre elementy kompetencji komunikacyjnych będą się rozwijały w latach późniejszych. Już trzyletnie dziecko potrafi wpłynąć na partnera rozmowy, potrafi nawiązać dialog. Sześcioletek będzie przestrzegał zasad retoryki interpersonalnej podczas rozmowy, ale jego wypowiedzi nie będą na tym etapie zgodne z zasadami retoryki tekstowej, co oznacza brak estetyki wypowiedzi, jej jasności. Dziecku bardziej zależy na tym, by z innymi rozmawiać, niż na tym, by używać poprawnego języka (por. Kielar-Turska, Białecka-Pikul 1993).

W badaniach nad rozwojem kompetencji komunikacyjnych zwraca się uwagę na relację między wiedzą dziecka o świecie, a używaniem przez nie języka (konceptje psycholingwistyczne). Pierwotna jest wiedza niejęzykowa zawierająca informacje o przedmiotach, osobach, zdarzeniach i kategoriach społecznych. Dziecko w toku rozwoju przechodzi od działania na przedmiotach do używania słów, a nie od słów do bezpośredniego działania. Dziecko na podstawie swoich doświadczeń konstruuje własne teorie o świecie, własne rozumienie świata. Zauważa się, że często dzieci są bardziej kompetentne poznawczo, niż wskazuje na to ich wiek rozwojowy. Dzieci nie tyle uczą się słów, co tworzą, nadają im znaczenia. Jean Piaget (2005) uważał, że wczesny rozwój poznawczy ma duże znaczenie dla opanowania przez dziecko języka. Dziecko przechodzi od osądów do orzekania o działaniu, kiedy schemat i komentarze nie są ze sobą powiązane (por. Kielar-Turska, Białecka-Pikul 1993)

Na rozwój języka, komunikacji można również patrzeć z punktu widzenia socjolingwistycznego, dla którego nie jest on jednorodny i stały, ale różnorodny i dynamiczny. Potwierdza to znaczne zróżnicowanie poziomu dojrzałości językowej u dzieci. Przyczyn różnic można szukać nie tylko wewnątrz jednostki, ale także w zewnętrznych warunkach: otoczeniu i grupie społecznej. Dziecko utrwała przede wszystkim zwyczaję językowe środowiska, do którego przynależy.

Na rzecz niniejszego artykułu, spośród dostępnych klasyfikacji kompetencji komunikacyjnych, postanowiono przytoczyć podział M. Kielar-Turskiej (1994), która wśród nich wymienia:

1. Zdolności językowo-poznawcze, w skład których wchodzi:
 - a) kompetencja lingwistyczna – wyraża się znajomością i używaniem reguł językowych na wszystkich poziomach języka, tzn. fonologicznym (wyrazistość mowy), semantycznym (znajomość i świadomość wieloznaczności i synonimiczności słów) i morfosyntaktycznym (budowanie wypowiedzi, tworzenie słów);
 - b) umiejętności poznawcze – rozumiane jako posiadanie wiedzy o świecie, wyrażanie jej za pomocą słów oraz dociekanie; wyjaśnianie tego, co jest niezrozumiałe;
 - c) zdolności imaginacyjne – dotyczą używania symboliki, umiejętności wcielania się w rolę innej osoby, przedstawiania wyobrażeń słowami oraz podejmowania tematów pozasytuacyjnych.
2. Zdolności funkcjonalno-językowe, do których zalicza:
 - a) zdolności funkcjonalno-regulacyjne – są człowiekowi potrzebne do wywierania wpływu na inne osoby. Należą do nich: zapraszanie, oferowanie pomocy, prośba, sprzeciw;
 - b) zdolności funkcjonalno-informacyjne – służą do przekazywania innym informacji. Należą do nich: powtarzanie informacji, podawanie instrukcji, jasne przekazywanie myśli;
 - c) zdolności funkcjonalno-heurystyczne – służą do zadawania pytań. Należą do nich: zadawanie pytań na temat, używanie różnych słów pytających;
 - d) zdolności funkcjonalno-ekspresywne – służą do wyrażania emocji. Należą do nich takie zdolności jak: nazywanie stanów emocjonalnych, opowiadanie o przeżyciach własnych i cudzych oraz ujawnianie emocji w wypowiedzi.
3. Zdolności socjokulturowo-interakcyjne, a wśród nich wymienia:
 - a) zdolności socjokulturowe – zdolności te wyrażają się w dostosowywaniu formy wypowiedzi do rodzaju słuchacza, używanie zwrotów związanych z typem sytuacji spotkania;

- b) zdolności interakcyjne – objawiają się one umiejętnościami stosowania reguł interakcji dotyczących nawiązywania, podtrzymywania i kończenia rozmowy; uwzględnianie kolejności zabierania głosu w rozmowie; dostosowywanie się do samopoczucia partnera rozmowy.

Zasadniczy rozwój kompetencji komunikacyjnych przypada od 2. do 7. roku życia. Rozwój kompetencji lingwistycznej, czyli podstawowe reguły gramatyczne, dziecko przyswaja około 6. roku życia, natomiast przyswajanie reguł specyficznych języka trwa jeszcze kilka lat. Kompetencja narracyjna rozwija się do około 10. roku życia. Istotne znaczenia dla rozwoju kompetencji komunikacyjnych mają interakcje z rodzicami i nauczycielami. Z jednej strony osoby te w znaczący sposób wpływają na rozwój kompetencji, ale z drugiej opinie tych osób o zdolnościach porozumiewania się z innymi wyznaczają zakres i rodzaj dalszych z nim kontaktów (por. Kielar-Turska 1994).

Płeć a komunikacja

Jak już zostało podkreślone na początku, etapy rozwoju mowy dziecka są wspólne dla obu płci. Warto jednak przytoczyć podejście Elizabeth Hurlock (1985), która zauważa, że chłopcy uczą się mowy wolniej, ich wypowiedzi są krótsze i mniej poprawne gramatycznie na każdym poziomie wieku, mają uboższy słownik i mniej dokładną wymowę. To samo podejście prezentował w swoich wcześniejszych jeszcze pracach o kształtowaniu mowy dziecka Andrzej Jurkowski (1975). Współczesne podejście i badania Bogdana Wojciszke (2012), zajmującego się psychologicznymi różnicami płci, jednoznacznie wskazują na różnice w rozwoju umiejętności komunikowania się u dziewczynek i chłopców, kobiet i mężczyzn. Kobiety faktycznie cechują się większymi zdolnościami werbalnymi niż mężczyźni, choć różnica ta jest umiarkowana ($d = -0,30$). Przysłowiowa gadatliwość kobiet jednak nie znajduje uzasadnienia w danych, które czasami pokazują większą gadatliwość kobiet, a czasami odwrotnie – w zależności od tego, co mierzymy i w jakim kontekście. Wśród dzieci obserwuje się nieco większą gadatliwość dziewczynek niż chłopców, jednak już wśród dorosłych – jest odwrotnie, co może być skutkiem najczęściej wyższej pozycji społecznej mężczyzn, jako że szefowie mówią więcej od podwładnych (Wojciszke 2012: 16).

Kompetencje komunikacyjne a płeć – wyniki badań własnych

Przedmiotem badań niniejszego artykułu stały się kompetencje komunikacyjne dzieci w wieku 5 lat i porównanie ich poziomu pod względem płci. Za cel obrano opisanie wyżej wymienionych kompetencji. Ustalono główne i szczegółowe pytania badawcze:

1. *Jaki jest poziom kompetencji komunikacyjnych dziewczynek i chłopców w wieku 5 lat?*
2. *Czy, a jeśli tak, to w jaki sposób płeć różnicuje kompetencje komunikacyjne dzieci w wieku 5 lat?*
 - 2.1. *Czy, a jeśli tak, to jak płeć różnicuje zdolności językowo-poznawcze: kompetencje lingwistyczne, umiejętności poznawcze i zdolności imaginacyjne dzieci w wieku 5 lat?*
 - 2.2. *Czy, a jeśli tak, to jak płeć różnicuje zdolności funkcjonalno-językowe: funkcjonalno-regulacyjne, funkcjonalno-informacyjne, funkcjonalno-heurystyczne, funkcjonalno-ekspresywne dzieci w wieku 5 lat?*
 - 2.3. *Czy, a jeśli tak, to jak płeć różnicuje zdolności socjokulturowo-interakcyjne: zdolności socjokulturowe, zdolności interakcyjne dzieci w wieku 5 lat?*

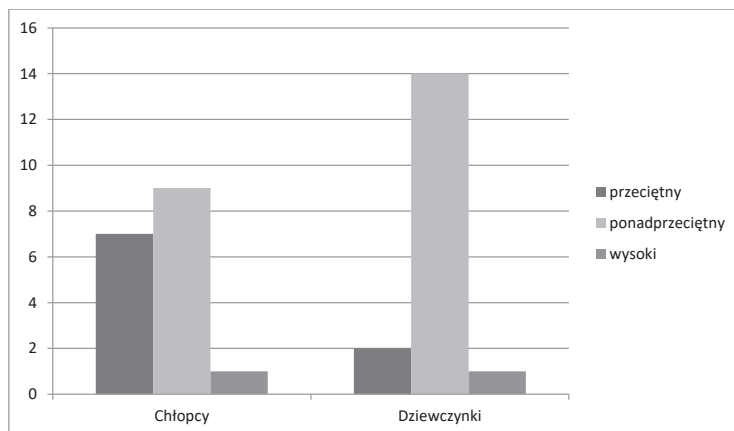
W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, za technikę posłużył kwestionariusz, a narzędziem stała się *Skala do badania kompetencji komunikacyjnych* M. Kielar-Turskiej i Białeckiej-Pikul, w której ustalono poszczególne poziomy kompetencji: niski, poniżej przeciętnego, przeciętny, powyżej przeciętnego, wysoki.

Badania przeprowadzono w grupie 34 dzieci: 17 dziewczynek i 17 chłopców w wieku 5 lat. Osoby badane uczęszczały do tego samego przedszkola na terenie Bydgoszczy. Spośród grup dzieci w przedszkolu losowo wybrano jedną grupę dzieci pięcioletnich. Kwestionariusz wypełniał nauczyciel prowadzący wylosowaną grupę.

Pierwsze pytanie główne dotyczyło ogólnego poziomu kompetencji komunikacyjnych dziewczynek i chłopców w wieku pięciu lat (wykres 1).

U 14 dziewczynek (83% wszystkich dziewczynek) kompetencje komunikacyjne są na poziomie powyżej przeciętnym. Wśród chłopców taki wynik osiągnęło tylko 9 (53% wszystkich chłopców). Wysoki poziom został stwierdzony tylko u jednej dziewczynki i jednego chłopca. A poziom przeciętny stwierdzono u 7 chłopców i 2 dziewczynek.

Wyk. 1. Ogólny poziom kompetencji komunikacyjnych dziewczynek i chłopców w wieku pięciu lat.

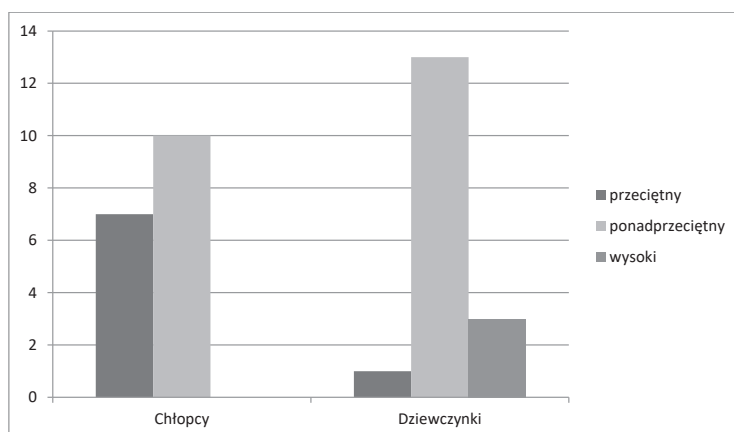

Źródło: opracowanie własne

Drugie pytanie główne dotyczyło różnicowania kompetencji komunikacyjnych pod względem płci. Pierwsze szczegółowe dotyczyło zdolności języko-wo-poznawczych.

Poddając analizie kompetencje lingwistyczne, zauważyć można, że żaden chłopiec nie uzyskał wyniku na poziomie wysokim i aż 7 uzyskało wynik przeciętny. Natomiast dziewczynki uzyskały bardzo dobre wyniki, gdyż 3 z nich uzyskały wynik wysoki, 13 wynik na poziomie ponadprzeciętnym (wykres 2).

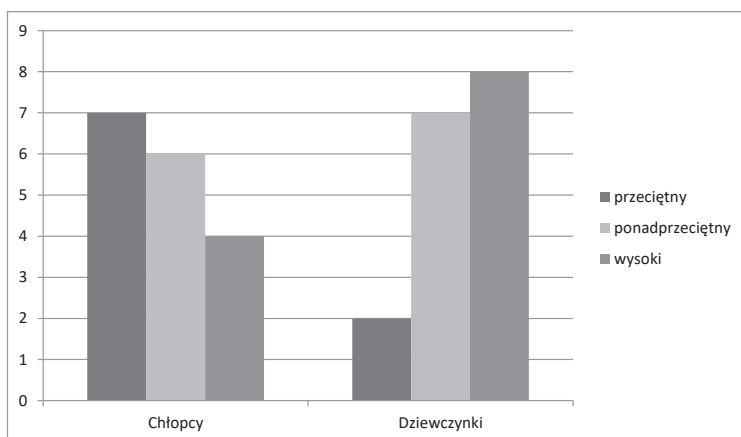
Wyk. 2. Stopień rozwoju kompetencji lingwistycznej (KL)

Źródło: opracowanie własne

Analizując umiejętności poznawcze dzieci, dostrzec należy, że aż 2 razy więcej dziewczynek uzyskało wynik wysoki w porównaniu do chłopców. Większość chłopców osiąga wyniki na poziomach przeciętnym i ponadprzeciętnym (wykres 3).

Wyk. 3. Stopień rozwoju umiejętności poznawczych (UP)

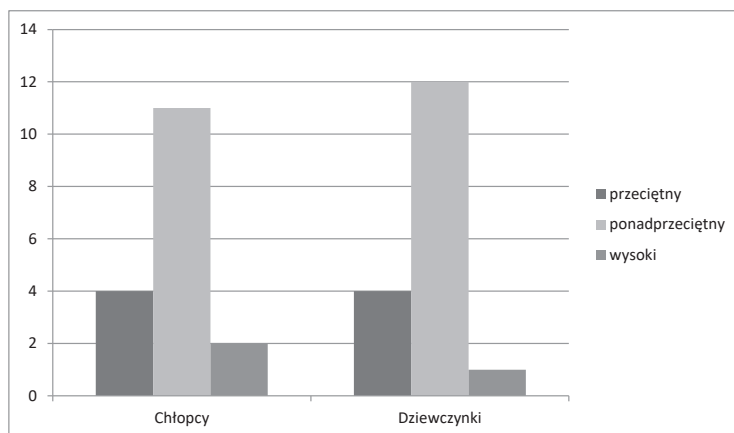
Źródło: opracowanie własne

W przypadku zdolności imaginacyjnych zauważyć należy, że jest to zdolność, w której wyniki wysokie osiągnęli chłopcy. Dwóch chłopców osiągnęło wynik wysoki, taki też wynik uzyskała jedna dziewczynka, jednakże już wynik ponadprzeciętny w większości uzyskały dziewczynki. Ponadprzeciętny wynik stwierdzono u 11 chłopców i 12 dziewczynek. Przeciętny wynik osiągnęło zarówno 4 chłopców, jak i 4 dziewczynki (wykres 4). Stwierdzić można, że zdolności imaginacyjne są tak samo rozwinięte u chłopców, jak i u dziewczynek.

Podsumowując, prezentowane wyniki dotyczące zdolności językowo-poznawczych, świadczą, że pomimo lepszego rozwoju zdolności imaginacyjnych u chłopców ich ogólny wynik zdolności językowo-poznawczych jest w porównaniu z dziewczynkami dużo niższy (wykres 5).

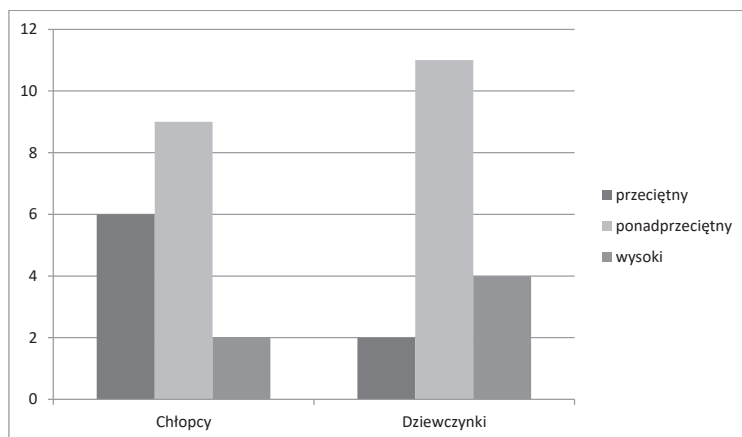
Drugie pytanie szczegółowe dotyczyło zdolności funkcjonalno-językowych. Pierwsza analiza wiąże się ze zdolnościami funkcjonalno-regulacyjnymi. Należy zwrócić szczególną uwagę na wystąpienie po raz pierwszy wyniku poniżej przeciętnej w zakresie badanych kompetencji komunikacyjnych. Wynik taki uzyskały 2 dziewczynki i 1 chłopiec. Wynik przeciętny osiągnęło 6 chłopców, nie odnotowano go u dziewczynek. Poziom ponadprzeciętny uzyskało 10 dziewczynek i 8 chłopców, a wysoki 5 dziewczynek i 2 chłopców (wykres 6).

Wyk. 4. Zdolności imaginacyjne (ZM)

Źródło: opracowanie własne

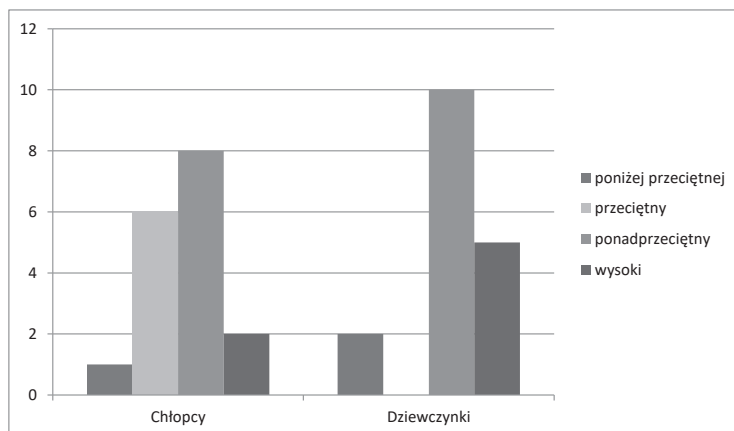
Wyk. 5. Zdolności językowo-poznawcze – wyniki uogólnione.

Źródło: opracowanie własne

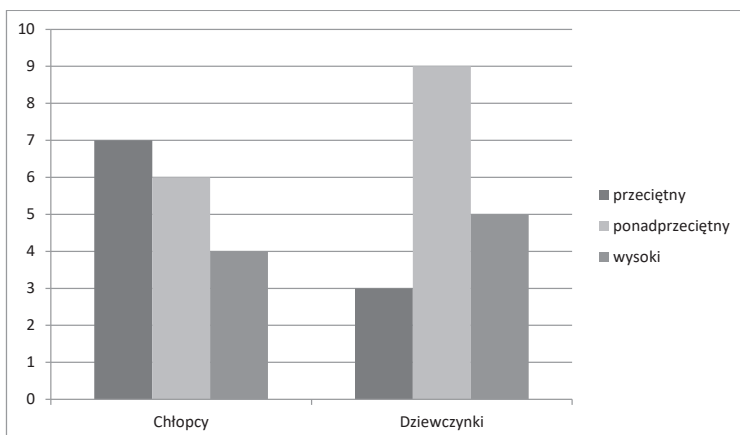
W zakresie zdolności funkcjonalno-informacyjnych aż 82% dziewczynek osiąga wynik powyżej przeciętnego, natomiast tylko 59% chłopców osiągnęło równie wysokie wyniki. Większość dziewczynek osiąga poziom ponadprzeciętny, a chłopcy – przeciętny (wykres 7).

Wyk. 6. Zdolności funkcjonalno-regulacyjne (FR)

Źródło: opracowanie własne

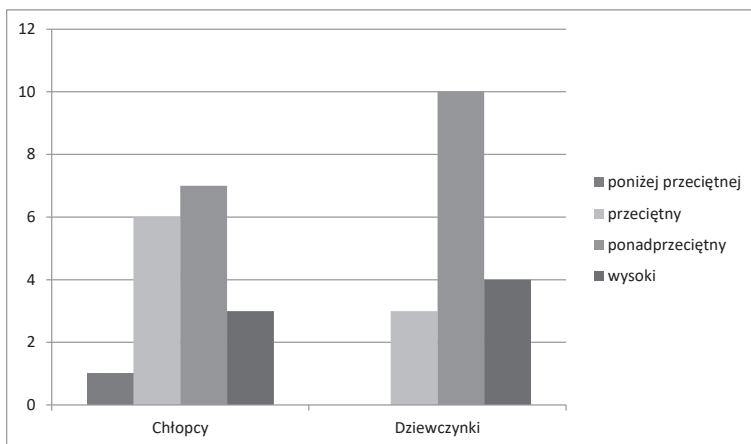
Wyk. 7. Zdolności funkcjonalno-informacyjne (FI)

Źródło: opracowanie własne

Analizując rozwój zdolności funkcjonalno-heurystycznej, dostrzec można, że tylko 1 chłopiec uzyskał wynik poniżej przeciętnej, natomiast 59% chłopców osiągnęło wynik powyżej przeciętnej. Analizując rozwój tej zdolności u dziewczynek, zauważyć należy, że 82% uzyskało wynik powyżej przeciętnej (wykres 8).

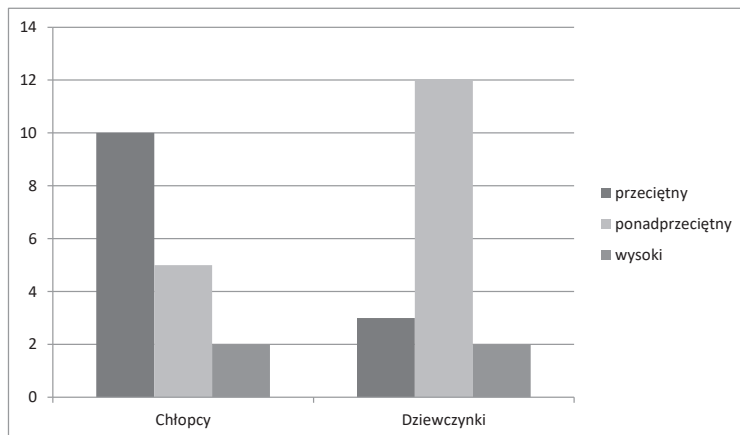
Wyk. 8. Zdolności funkcjonalno-heurystyczne (FH)

Źródło: opracowanie własne

Ostatnie spośród zdolności funkcjonalno-językowych analizowane są funkcjonalno-ekspresywne. Dostrzec należy, że ich rozwój u chłopców i dziewczynek znacznie się różni, gdyż aż 82% dziewczynek uzyskało wynik powyżej przeciętnej, natomiast tylko 41% chłopców osiągnęło podobny rezultat (wykres 9).

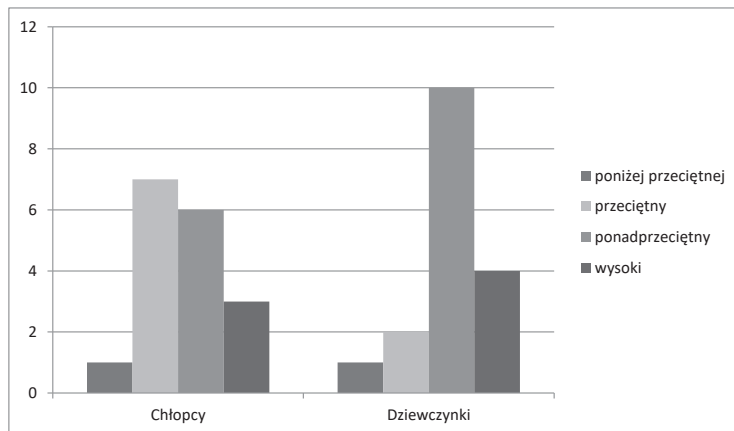
Wyk. 9. Zdolności funkcjonalno-ekspresywne (FE)

Źródło: opracowanie własne

Analizując ogólny stopień rozwoju zdolności funkcjonalno-językowych stwierdzić należy, że zdolności te są lepiej rozwinięte u dziewczynek niż u chłopców (wykres 10).

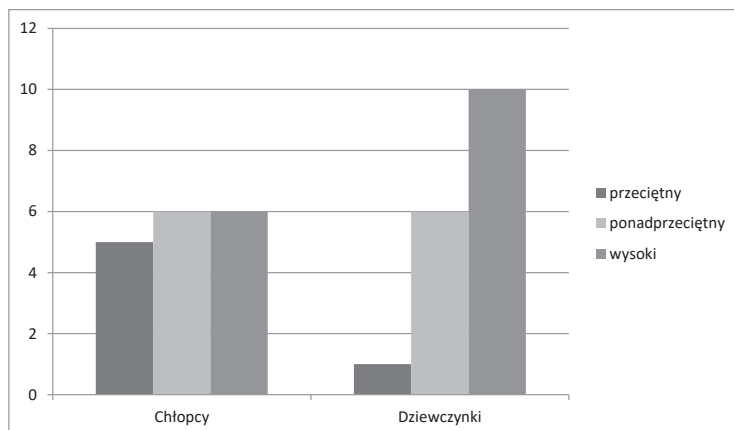
Wykres 10. Ogólny wynik zdolności funkcjonalno-językowych

Źródło: opracowanie własne

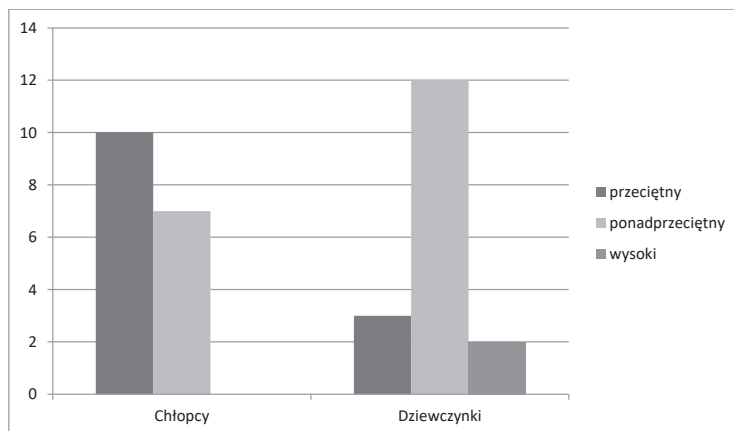
Trzecie pytanie szczegółowe dotyczyło zdolności socjokulturowo-interakcyjnych. Biorąc pod uwagę zdolności socjokulturowe, dostrzec można, że prawie dwa razy więcej dziewczynek niż chłopców posiada stopień rozwoju tych umiejętności na poziomie wysokim. Aż 5 chłopców osiąga wynik na poziomie przeciętnym (wykres 11).

Wyk. 11. Zdolności socjokulturowe (ZS)

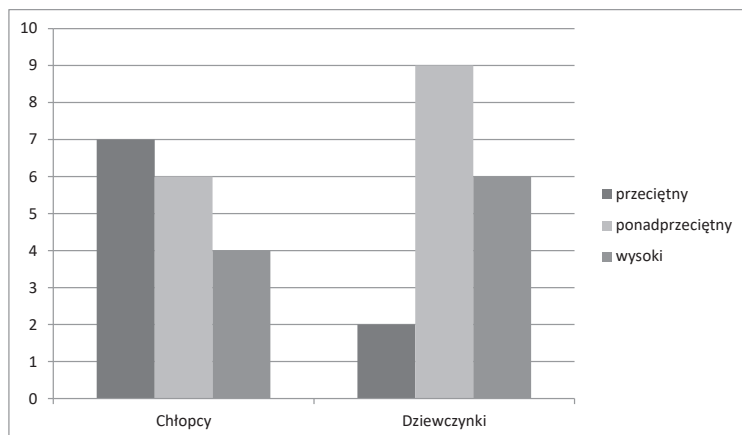
Źródło: opracowanie własne

Wyk. 12. Zdolności interakcyjne (ZI)

Źródło: opracowanie własne

Wyk. 13. Ogólny poziom zdolności socjokulturowo-interakcyjnych

Źródło: opracowanie własne

W przypadku zdolności interakcyjnych dwa razy więcej dziewczynek, niż chłopców uzyskało wynik powyżej przeciętnego. Żaden z chłopców nie osiągnął wyniku wysokiego, ale taki poziom pojawił się u 2 dziewczynek. Większość chłopców osiągnęła wynik przeciętny, a taki stwierdzono tylko u 3 dziewczynek (wykres 12).

Analizując całościowo zdolności socjokulturowo-interakcyjne dostrzec można, że aż dwa razy więcej dziewczynek posiada wysoki ich poziom rozwoju.

Natomiast prawie trzy razy więcej chłopców osiągnęło wynik na poziomie przeciętnym. Jednoznacznie należy stwierdzić, że rozwój tych zdolności u dziewczynek przebiega na wyższym poziomie (wykres 13).

Wnioski z przeprowadzonych badań

Na podstawie przeprowadzonych badań wykazać można, że kompetencje komunikacyjne u dziewczynek pięcioletnich są na wyższym poziomie rozwoju niż u chłopców:

1. W zakresie zdolności językowo-poznawczych:
 - 1.1. Kompetencje lingwistyczne u dziewczynek są na poziomie wysokim lub ponadprzeciętnym, chłopcy osiągają raczej wynik przeciętny, co oznacza, że dziewczynki wykazują się lepszą znajomością reguł językowych i używaniem ich na wszystkich poziomach języka, tzn. fonologicznym, semantycznym i morfosyntaktycznym;
 - 1.2. Umiejętności poznawcze u dziewczynek są na wyższym poziomie niż u chłopców, co oznacza, że lepiej wyrażają one swoją wiedzę o otaczającym świecie niż chłopcy.
2. W zakresie zdolności funkcjonalno-językowych:
 - 2.1. Zdolności funkcjonalno-regulacyjne okazały się bardzo trudne w rozwoju – kilkoro dzieci uzyskało wynik poniżej przeciętnej, jednakże ponownie biorąc pod uwagę płeć – dziewczynki osiągnęły wyższy poziom, co oznacza, że mają większą umiejętność wywierania wpływu na inne osoby poprzez wyrażanie: zaproszenia, prośb czy też sprzeciwu, oferowanie pomocy
 - 2.2. Zdolności funkcjonalno-informacyjne są lepiej rozwinięte u dziewczynek, mają mniejsze trudności w zakresie m.in. powtarzania informacji, podawania instrukcji.
 - 2.3. Zdolności funkcjonalno-heurystyczne: mimo że chłopcy także osiągnęli wynik wysoki czy też ponadprzeciętny, w rezultacie i tak dziewczynki mają je wyżej rozwinięte, co oznacza, że lepiej radzą sobie z zadawaniem pytań.
 - 2.4. Zdolności funkcjonalno-ekspresywne – służą do wyrażania emocji. W zakresie tych umiejętności widoczna jest duża dysproporcja – dziewczynki lepiej radzą sobie z opowiadaniem o własnych i cudzych przeżyciach, niż chłopcy.
3. W zakresie zdolności socjokulturowo-interakcyjnych:

3.1. Zdolności socjokulturowe – dziewczynki mają je lepiej rozwinięte, ale chłopcy również osiągnęli dość wysokie wyniki, co znaczy, że bez względu na płeć dzieci potrafią dostosowywać formę wypowiedzi do rodzaju słuchacza.

3.2. Zdolności interakcyjne objawiające się umiejętnościami stosowania reguł interakcji dotyczących nawiązywania, podtrzymywania i kończenia rozmowy u dziewczynek są na wyższym poziomie niż u chłopców.

Zdolności imaginacyjne są tak samo rozwinięte u chłopców i u dziewczynek. Bez względu na płeć dzieci potrafią umiejętnie wcielić się w rolę i nazywać otaczający świat za pomocą symboli.

Podsumowanie

Kwestia różnic wynikających z płci jest bardzo ciekawa i istotna. Na potrzeby powyższego artykułu przedmiotem badań stały się kompetencje komunikacyjne oraz rozpoznanie ich pod względem płci u dzieci pięcioletnich. Wykazano, że dziewczynki osiągają wyższe wyniki w zakresie zdolności językowo-poznawczych, funkcjonalno-językowych oraz socjokulturowo-interakcyjnych. Kompetencje komunikacyjne, które są na tym samym poziomie u chłopców i dziewczynek, to zdolności imaginacyjne. Warto zastanowić się nad tym, czy powyższe dane mają jakiegokolwiek znaczenie w ocenie rozwoju mowy dziecka. Rozsądne wydaje się uwzględnienie tego zjawiska, ponieważ obniżenie pewnych umiejętności nie zawsze oznacza ich patologię, a w przypadku dzieci może wskazywać na różnice wynikające z płci lub trwający proces rozwojowy.

Literatura

- Błeszyński J.J. 2006, *Pedagogika specjalna*, [w:] *Pedagogika. Subdyscypliny wiedzy pedagogicznej*, red. B. Śliwerski, tom 3., Gdańsk, s. 113–137.
- Cieszyńska J., Korendo M. 2007, *Wczesna interwencja terapeutyczna. Stymulacja rozwoju dziecka. Od noworodka do 6. roku życia*, Kraków.
- Dołęga Z. 2003, *Promowanie rozwoju mowy w okresie dzieciństwa – prawidłowość rozwoju, diagnozowanie i profilaktyka*, Katowice.
- Golka M. 2008, *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwa (dez)informacyjne*, Warszawa.
- Hurlock E. 1985, *Rozwój dziecka*, Warszawa.
- Jurkowski A. 1975, *Ontogeneza mowy i myślenia*, Warszawa.
- Kielar-Turska M., Białecka-Pikul M. 1993, *Dziecko i komunikacja: lingwistyczny, społeczny i poznawczy aspekt badań*, „Kwartalnik Polskiej Psychologii Rozwojowej”, 1(3), s. 3–19.
- Kielar-Turska M. 1994, *Jak matki i nauczycielki oceniają kompetencje komunikacyjną dziewięcioletnich uczniów?*, „Kwartalnik Polskiej Psychologii Rozwojowej”, 2(3–4), s. 104–120.

- Kielar-Turska M. 2012, *Rozwój sprawności językowych i komunikacyjnych*, [w:] *Diagnoza logopedyczna. Podręcznik akademicki*, red. S. Milewski, E. Czaplewska, Gdańsk, s. 15–63.
- Koć-Seniuch G. 1994, *O kompetencji komunikacyjnej nauczyciela*, „Ruch Pedagogiczny”, 1/2, s. 107–114.
- Kurcz I. 2006, *Język i komunikacja*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, red. J. Strelau, Gdańsk.
- Piaget J. 2005, *Mowa i myślenie dziecka*, Warszawa.
- Porayski-Pomsta J. 2015, *O rozwoju mowy dziecka. Dwa studia*, Warszawa.
- Słownik Wyrazów Obcych PWN*, 1993, red. Barbara Pakosz; Halina Chociłowska, Warszawa – Kraków.
- Szternberg A. 2004, *Komunikacyjne środowisko nauczania i uczenia się*, Wrocław.
- Smoczyńska M., Shugar G.W. 1980, *Badania nad rozwojem mowy dziecka*, Warszawa.
- Wojciszke B. 2012, *Psychologiczne różnice płci*, „Wszechświat”, 113(1–3), s. 13–18.

- Agnieszka Hamerlińska
Katedra Psychopedagogiki Specjalnej
UMK w Toruniu